

Életre keltett hagyaték

Rácz András / 2021.10.12.

Nem lettem Baka István-rajongó. Baka István rajongóinak viszont rajongója lettem. Igen, szerintem is nehezen érthető, de mindjárt elmagyarázom: a közelmúltban beleakadtam egy irodalmi társaságba, amelynek tagjai Baka költészetét szeretnék szélesebb körben megmutatni, népszerűsíteni. Tetszett, amit csináltak, így közelebről is szemügyre vettem Bakát is, a kompániát is. Egyik tetszett, a másik nem győzött meg. De talán önök éppen fordítva lesznek velem. Kövessenek!

Budapest, 1987. november 18. Baka István költő portréja. MTI Fotó: Tóth István

Baka István kiváló költő volt. A Digitális Irodalmi Akadémia 2015-ben posztumusz tagjává választotta.

Olasz Sándor így ír róla a DIA honlapján: „Élete utolsó évtizedében (...) költészete a kortárs líra élvonalába emelkedett.” Életműve a népitől a tárgyiasig a magyar költészet csaknem minden fontosabb irányát ötvözte. Lírája azonban egyre kiforrottabbá vált, s végül eljutott ahhoz az egzisztencialista mélységhez, ami rajongóit olyannyira megragadja. Olasz szerint „az emberi létezéssel gyúlt meg a baja. Az igazi valóság számára egyre inkább a konkrét téren és időn kívül mutatkozott meg. Ez az a pont, ahol Baka a magyar lírai hagyomány öröklött beszédmódjából kilépett.”

Végül magát a szerzőt idézi, akit most én is idéctálok. A versekben felbukkanó istenmotívum nem annyira a hitről, sokkal inkább a sorsvesztés szorongásáról szól. A versekben felbukkanó Mindenható – Baka szerint – „azoknak az irracionális erőknek az összessége, melyek életünket és a történelmet irányítják. Isten ezért a végzetnek, a létezés irracionálisának a jelképe, olyan erőké, melyekkel szemben az egyénnek – és nemcsak az egyénnek – reménytelen szembeszállnia.”

Nem idézgetek tovább sem elemzőt, sem alkotót, csak megerősítésképpen elmondom:

a létezés irracionálisának problémája nem egyszerűen központi eleme Baka költészetének, hanem legfontosabb, legerőteljesebb vonása, megkerülhetetlen lényege, alapkérdése.

Hozzám nem szól. Mostanában nem szívlelem a huszadik század derekának egzisztencialista szellemiségét. Nem érzem át problémáit, nem tapasztalom azt a reménytelen belévetettséget, amit képvisel. Éppen ellenkezőképpen látom: sehol nincs annyira otthon az ember, mint ebben a napfényes világban. (De ne vigyük erre ezt a társalgást! Szűk ez a keret a komoly vitához.)

Hogy mennyire otthon vagyunk, mennyire kényelmesen mozoghatunk világunkban, milyen remekül belakhatjuk, azt éppen a Baka-rajongók közössége mutatta meg. Szegeden találtak egymásra azok a verskedvelők, akik közül néhányan – az egyik szervező megfogalmazásával élve – a mániákusság határát súrolva dolgoztak azon, hogy a Baka-életmű a legszélesebb körben ismert legyen. A találkozásból beszélgetések lettek, s a beszélgetésekből kikerekedett az a gondolat, hogy a költő a magyar irodalmi életben nem áll azon a helyen, ahol verseinek minősége, gazdagsága, mélysége alapján állnia kellene. Úgy döntöttek tehát, hogy Baka István halála után huszonöt évvel van tennivaló, mégpedig valami olyasmi, ami a modern, médiacentrikus világban is képes lenne eljuttatni verseit a szélesebb olvasóközönséghez.

Baka István az 1970-es években. Forrás: PIM

Az elgondolás nyomán mozgalom szerveződött, digitális emlékkoldal született, szubjektív élménykönyvet szerkesztettek a költő tisztelői, olyasfélét, ami azt próbálja megmutatni, milyen volt a Baka-versekkel való találkozás, milyen az a katartikus átélés, amit a szegedi költő versei kínálnak.

Furcsa címe van:

Baka István és Martin Heidegger találkozása a Molnár és a Tápai utca sarkán – Bevezetés a Baka-univerzumba.

Nekem nagyon tetszik. Szeretem a merész címeiket.

És persze szeretem a merész embereket. A Baka-rajongóknak ugyanis mindezen túl is nagyszerű terveik vannak. Szobrot szeretnének állítani az alkotónak, egyikük szerint jó lenne, ha a lakótelepet, ahol élt, róla neveznék el, de a legfontosabbnak azt tartanák, ha művészete bekerülne a gimnáziumi tananyagba.

Lenyűgözve hallgatom, olvasom a terveket, eredményeket, és közben nem szabadulok attól a gondolattól: milyen remek, hogy ezek az emberek szebbé, kényelmesebbé, a maguk számára otthonosabbá teszik a világot. A Baka-olvasók – meg persze sokan mások, akik mozgalmat szerveznek egy-egy ügy köré, várost szépitének, irodalmi közösséget hoznak létre, olvasóköre tömörülnek, s ki tudja mennyi mindent csinálnak – olyasmiért dolgoznak, ami mindannyiunknak fontos. Függetlenül az anyagi érdekektől, a kiadói szempontoktól, a politikai megfontolásoktól, a kultúrfilozófiai nézetektől, erős szellemi elkötelezettség mozgatja őket. Bármit is tesznek, tetteikkel azt mondják el, érdemes megtalálni azt a közösséget, amit a műveltség egy-egy szelete kínál. Remek dolog. Szeretném, ha sikeresek lennének.

Hogy azután így lesz-e, azt nehéz megjósolni. Az irodalmi vagy kultúrtörténeti emlékezet általában nem így működik. Sok történetfilozófus megírta már, hogy jobbára az marad meg az emlékezetben, amit már a maga idején is jelentősnek tartanak a kortársak. Ami születése vagy, mondjuk úgy, aktualitása időszakában nem szólítja meg az embereket, az általában az utókort sem fogja megszólítani. Nem is fog róla tudni, úgy lehet.

Ám vannak kivételek. Megtörténik, nem is egyszer, hogy utólag fedeznek föl egy-egy alkotót, mozgalmat, kezdeményezést. Megesik, hogy egy író évtizedekkel azután válik igazán aktuálissá, hogy műveit megalkotta. Maga az egzisztencializmus a legjobb példa rá. Kierkegaard a maga korában szinte ismeretlen volt, saját pénzén adta ki műveit, halála után pedig hosszú évtizedekig a kutyának sem jutott eszébe, hogy újra olvassa könyveit. Aztán a XX. század elején előbb Dániában, majd Németországban – jobbára a teológia felől közelítve – felfedezték a létezés problémáin merengő műveit, s a tízes évektől lavinaként söpört végig az európai közgondolkodáson, olyan alkotókat meghihetve, mint Sartre, Camus, Heidegger, Jaspers, Ortega, Ibsen, Thomas Mann vagy Dürrenmatt.

Lehet, hogy Baka István életművével is így járunk. Ráadásul Bakát nem is feledtük el, mindig is jelentősnek gondoltuk. De most, halála után negyed évszázaddal nagyon fontossá váltak azok az emberek, akik nem engedik elfeledni alkotóinkat, s igyekeznek elélnk tárn munkáikat.

Érdemes figyelni rájuk.

Nyitókép: Baka István költő portréja (1987). Fotó: MTI/Tóth István